

Odjeci Sannazzarove "Arkadije" u Zoranićevim "Planinama"

Vlahov, Valentina

Undergraduate thesis / Završni rad

2017

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Pula / Sveučilište Jurja Dobrile u Puli**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:137:835062>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-27**

Repository / Repozitorij:

[Digital Repository Juraj Dobrila University of Pula](#)

SVEUČILIŠTE JURJA DOBRILE U PULI

Filozofski fakultet

Odsjek za kroatistiku

VALENTINA VLAHOV

ODJECI SANNAZAROVE *ARKADIJE* U ZORANIĆEVIM *PLANINAMA*

ZAVRŠNI RAD

Pula, rujan, 2017. godine

SVEUČILIŠTE JURJA DOBRILE U PULI

Filozofski fakultet

Odsjek za kroatistiku

VALENTINA VLAHOV

ODJECI SANNAZAROVE *ARKADIJE* U ZORANIĆEVIM *PLANINAMA*

Završni rad

JMBAG: 0303044292, redoviti student

Studijski smjer: Hrvatski jezik i književnost i Talijanski jezik i književnost

Predmet: Hrvatska renesansna književnost

Znanstveno područje: Humanističke znanosti

Znanstveno polje: Filologija

Znanstvena grana: Kroatistika

Mentorica: Prof. dr. sc. Valnea Delbianco

Pula, rujan, 2017. godine

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Ja, Valentina Vlahov, studentica na Odsjeku za kroatistiku i Odsjeku za talijanistiku Filozofskog fakulteta u Puli ovime izjavljujem da je ovaj Završni rad rezultat isključivo mogega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija.

Izjavljujem da niti jedan dio Završnog rada nije napisan na nedozvoljen način, odnosno da je prepisan iz kojega necitiranog rada, te da ikoji dio rada krši bilo čija autorska prava. Izjavljujem, također, da nijedan dio rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi ili u radu namijenjenu nekom drugom predmetu na Odsjeku za kroatistiku, odnosno na Filozofskom fakultetu u Puli.

Student

U Puli, _____, _____ godine

IZJAVA

o korištenju autorskog djela

Ja, Valentina Vlahov, dajem odobrenje Sveučilištu Jurja Dobrile u Puli, kao nositelju prava iskorištavanja, da moj završni rad pod *nazivom Odjeci Sannazarove Arkadije u Zoranićevim Planinama* na način da gore navedeno autorsko djelo, kao cjeloviti tekst trajno objavi u javnoj internetskoj bazi Sveučilišne knjižnice Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli te kopira u javnu internetsku bazu završnih radova Nacionalne i sveučilišne knjižnice (stavljanje na raspolaganje javnosti), sve u skladu s Zakonom o autorskom pravu i drugim srodnim pravima i dobrom akademskom praksom, a radi promicanja otvorenoga, slobodnoga pristupa znanstvenim informacijama. Za korištenje autorskog djela na gore navedeni način ne potražujem naknadu.

U Puli, _____ (datum)

Potpis

SADRŽAJ

1. UVOD.....	6
2. RAĐANJE RENESANSE.....	7
3. RENESANSA U HRVATSKOJ KNJIŽEVNOSTI.....	9
4. BIOGRAFIJA JACOPA SANNAZARA.....	11
5. BIOGRAFIJA PETRA ZORANIĆA.....	13
6. O ŽANRU ZORANIĆEVIH <i>PLANINA</i>	15
7. ZADAR U ZORANIĆEVO DOBA.....	16
8. <i>PLANINE</i>	17
9. <i>ARKADIJA</i>	20
10. ODJECI <i>ARKADIJE</i> U <i>PLANINAMA</i>	22
11. ZAKLJUČAK.....	28
12. LITERATURA.....	29
13. POPIS PRILOGA.....	30
14. SAŽETAK.....	31
15. SUMMARY.....	32

1. UVOD

Tema ovog završnog rada je prvi hrvatski roman *Planine* Petra Zoranića i *Arkadija* Jacopa Sannazara koji je ujedno i najvažniji pastoralni roman talijanske renesansne književnosti, dok se Zoranićevo djelo smatra prvim odjekom Sannazarove *Arkadije* u Europi.

Razmotrit ćemo pojam renesanse kao kulturnog pokreta koji se prvo oblikovao u Italiji, a zatim se proširio u druge zemlje zapadne i srednje Europe. Književnost renesanse nadovezuje se na humanizam kao kulturni pokret kasnoga srednjeg vijeka koji je obnovio antičke filozofske, umjetničke i estetske vrijednosti, postavio čovjeka u prvi plan znanstvenih i kulturnih interesa i potaknuo novi sustav obrazovanja. U tom se smislu razdoblje humanizma može smatrati razdobljem otkrića individuuma. Renesansa se u hrvatskoj književnosti javlja nešto kasnije nego i Italiji, i to na području Dubrovačke Republike i Dalmacije. U hrvatskoj se renesansnoj književnosti pojavljuju novi književni žanrovi koji su pisani na hrvatskom jeziku.

Osvrnut ćemo se na život i književni opus Jacopa Sannazara i Petra Zoranića. Pastoralni se roman pojavljuje kao novi žanr u renesansnoj književnosti, a upravo je *Arkadija* J. Sannazara imala velik utjecaj na širenje pastoralne književnosti u Europi. Pastoralna književnost započinje u pjesništvu s eklogama i bukolikama, a nastavlja se s pastoralnim teatrom s likovima pastira i pastirica. Talijanski autor Sannazaro oživio je zaboravljenu klasičnu književnu vrstu te stekao u talijanskoj književnosti važno mjesto, a njegovo djelo je bilo prvi poticaj mnogim autorima. Nadalje, pokušat ćemo definirati žanr Zoranićevih *Planina*, o čemu mnogi povjesničari književnosti imaju svoje mišljenje, a njihova istraživanja su najveću pažnju posvećivala osnovnoj ideji ili povodu za nastanak toga pastirskoga romana te uzorima. Svi se slažu da je djelo alegorijski napisano i da je povod pisanju bila ljubav prema domovini. Izdvojiti ćemo najbitnija povijesna događanja u gradu Zadru kroz XV. i XVI. stoljeće. Analizirati ćemo *Planine* i njegovu strukturu romana, posvetu Mateju Matijeviću, fabulu djela te likove i isto tako prikazati glavna obilježja *Arkadije* te usporediti ta dva djela na njihovoj tematskoj razini, likovima i stilu pisanja.

2. RAĐANJE RENESANSE

Renesansa je nastala od francuske riječi *renaissance* koja označava obnovu i preporod. To je kulturnopovijesno razdoblje koje je obnovilo kulturni i društveni život zapadne i srednje Europe od sredine XIV. stoljeća do kraja XVI. stoljeća. Ovdje se podrazumijeva ponovno rađanje umjetnosti, književnosti i kulture, a naziv su prvi počeli upotrebljavati francuski enciklopedisti za vladavinu kralja Franje I. i drugih mlađih vladara kroz XVI. stoljeće.¹ Renesansa je vrijeme između srednjeg vijeka, baroka i klasicizma, a prema nekim teoretičarima, npr. prema Eugeniju Garinu, renesansa predstavlja prekid sa srednjim vijekom, a po drugima povjesničarima kulture i umjetnosti, ona ne znači prekid sa srednjim vijekom već nastavljanje na srednji vijek po određenim aspektima.² J.Michelet, francuski povjesničar, u knjizi *Povijesti Francuske (Histoire de France)* iz 1855. godine, iznosi ideju renesansnog individualizma kao pokretača ranoga novog vijeka. *Kultura renesanse u Italiji* je knjiga J. Burckhardta koja je podijeljena u šest poglavlja u kojima raspravlja o različitim oblicima renesansne kulture. U prvome poglavlju razmatra državnički sustav renesanse, u drugom piše o razvoju individualiteta i sličnim filozofskim smjerovima, u trećem o obnovljenom interesu za antiku, u četvrtom o znanstvenim otkrićima, u petom o ceremonijalnom supstratu renesansnog doba, a u posljednjem poglavlju riječ je o religijskim praksama i njihovu prodiranju u renesansnu kulturu. Takvo je tumačenje renesansu označilo kao jedno od najvažnijih i najzanimljivijih razdoblja u razvoju zapadnoeuropske kulture u kojemu je u središtu čovjek i njegov ovozemaljski život, ono što je konkretno i individualno. Renesansa od pjesnika traži kreativnost i nadahnuće, a prvo što ističe je pojam *inventio*. Renesansni pisci i pjesnici obnavljaju antičku trojnu diobu književnosti na liriku, epiku i dramu, poetički sastav kakav je nastao u antici, a tom su sustavu pridodali i neke nove književne oblike. Epske vrste koje se cijene su junački ep, junačko-viteški i religiozno-biblijski ep, od dramskih se posebno ističe tragedija, komedija i pastoralna drama, a od pjesničkih lirskih vrsta najproširenija je ljubavna lirika. Cijenila se elegija u Horacijevom stilu, proširena je bila religiozna kao i političko-moralistička poezija. Isto se tako poštuje i satirična poezija te parodije ljubavne lirike, maskerate i poslanice. Pored toga za talijansku je renesansnu književnost bila posebno karakteristična popularnost fikcionalne proze kao i novelistike Boccacciovskoga tipa. Toj tradiciji pripada i pastoralni roman *Arcadia* Jacopa Sannazara. S druge strane, izuzev *Planina Petra Zoranića*, ti žanrovi izostaju iz hrvatske književnosti XVI. stoljeća. Vjerojatno

¹ Fališevac, D., „Renesansa“ (natuknica), *Leksikon Marina Držića*, Zagreb, LZMK; 2009, str. 656.

² Isto.

zbog toga što ih je publika čitala na talijanskom jeziku, ali i zato što je stih imao mnogo veću vrijednost od proze.³

³ Isto, str. 657.

3. RENESANSA U HRVATSKOJ KNJIŽEVNOSTI

Renesansa se u hrvatskoj književnosti pojavila nešto kasnije nego u Italiji, krajem XV. ili početkom XVI. stoljeća te je trajala cijelo XVI. stoljeće. Renesansa se kao kulturno razdoblje međutim ne pojavljuje ravnomjerno u svim područjima hrvatskih zemalja. Skup književnih djela s renesansnim poetičkim i estetičkim obilježjima oblikovao se samo na području Dubrovačke Republike i Dalmacije, najprije u Splitu, Zadru, Hvaru, Korčuli i nekim drugim urbanim središtima. U ostalim regijama gotovo uopće ne dolazi do zamaha književnoga razvoja jer je velik dio Hrvatske pao pod tursku vlast potkraj XV. i tijekom XVI. stoljeća. Hrvatska renesansna književnost oblikovala je inovativne književne vrste te nove i moderne književne žanrove pisane na hrvatskom jeziku oslanjajući se na bogatu talijansku i hrvatsku humanističku književnost. Pisci su se pritom obraćali publici koja je manje obrazovana od one za koju je bila pisana književnost na latinskom jeziku. Osim na hrvatskom, neki renesansni književnici pisali su i na talijanskom jeziku (M. Monaldi, S. Bobaljević, L. Paskalić, D. Ranjina, M. Kabužić) pa je zato dvojezičnost važno obilježje hrvatske renesansne književnosti. Načelo oponašanja estetski vrijednih uzora je bilo dominantno načelo oblikovanja književnog djela, a hrvatski pisci prihvatili su to načelo i oslanjali se na antičko književno nasljeđe, rimsko i grčko, ali isto tako i na prethodnike, začetnike i klasične pisce talijanske renesanse književnosti poput D. Alighierija, F. Petrarce, G. Boccaccia ili onih novijih kao što su J. Sannazaro, G. B. Guarini, P. Bembo, L. Ariosto, N. Machiavelli, T. Tasso. U poetičkom, žanrovskom, tematskom te jezičnom pogledu djela su se oblikovala kao sinteza utjecaja iz klasične antičke literature koji su se preklapali s elementima talijanske humanističke i renesansne književnosti, ali i domaće književnosti. Pisci su slijedili antička retorička i stilistička pravila po kojima se tekst oblikovao dotjeranim jezikom u stihu, koji je imao veću estetsku vrijednost od proze (*Judita*, *Vazetje Sigeta grada* i dr.). I hrvatska književnost je u većem dijelu svojih ostvarenja, uspostavila je trojnu diobu književnosti na liriku, epiku i dramu oslanjajući se na antiku, dodjeljujući svakom rodu prikladnu književnu temu, sadržaj i stil. U produkciji na hrvatskom jeziku na istočnoj obali Jadrana preferirao se stih, a najprošireniji u XVI. stoljeću bio je dvostruko rimovani dvanaesterac, poznat u dvjema varijantama, kao marulićevski, srednjodalmatinski i južni, dubrovački. Bili su poznati i neki drugi oblici stihova, naprimjer: četverac, peterac, šesterac, osmerac, trinaesterac, četrnaesterac, petnaesterac. Od najpoznatijih stalnih oblika talijanske renesanse, tj. soneta i tercine, u hrvatskoj renesansnoj književnosti oni uglavnom izostaju. Od proznih vrsta u XVI. stoljeću zastupljen je samo jedan oblik: pastoralni roman *Planine* koji je pisan u prozom i

stihom. U hrvatskoj renesansnoj književnosti teme su karakteristične kao i za europsku književnost renesanse: „ljubav prema ženi i ljepota ženskog bića opjevava se u ljubavnoj lirici, povijesno-politički sadržaji kao i kršćansko-teološke i biblijske teme u epici i različitim lirskim i lirsko-epskim vrstama; briga i ljubav prema užem zavičaju i domovini u domoljubnoj lirici i nekim proznim vrstama; sadržaji koji prikazuju i analiziraju ljudsku narav, vrline i mane, sferu privatnosti, a isto tako odnos prema drugom i drukčijem tematiziraju se u komediji; u tragediji se postavlja pitanje odnosa vlasti i pojedinca, u pastoralnoj se drami kreiraju utopijski projekti i željena slika svijeta i čovjeka, u maskerati se prezentiraju odnos prema tjelesnom, , u poslanicama se govori o privatnom životu, knjiž. krugovima i poetičko-estetičkim pitanjima.“ (Fališevac 2009:657).

4. BIOGRAFIJA JACOPA SANNAZARA

Slika 1: Jacopo Sannazaro

Jacopo Sannazaro (1455./1456. – 1530.) talijanski je pjesnik, humanist i epigramičar. Rodio se u Napulju, u plemićkoj obitelji koja se doselila iz Lombardije i, prema obiteljskoj predaji nosila je ime po pokrajini San Nazaro blizu Pavije. Rano je ostao bez oca Cole pa je djetinjstvo proveo s majkom Masellom di Santomagno na njezinim posjedima u okolici Salerno. Školovao se u Napulju, gdje su mu učitelji bili Luca Grasso, lektor na visokoj školi *Studio napoletano*, i Giuniano Maio, humanist, od kojeg je naučio latinski i grčki. U ranoj mladosti proslavio se svojim pjesmama, a postao je i dvorskim pjesnikom. 1501. godine Francuzi su svrgnuli s prijestolja Fridrika koji je bio posljednji kralj aragonske loze, a Sannazaro je pošao s njim u progonstvo. Vratio se nakon kraljeve smrti i ostatak života proveo je u Napulju.⁴ Sannazaro je pisao na latinskom, talijanskom i napuljskom koji je bio službeni jezik, a oko 1480. godine nastale su prve njegove ekloge. U njima se vide motivi iz djetinjstva o odrastanje s majkom na selu. Tomu je bio poticaj i građa prvo izdanje *Arkadije* koja je nastala poslije 1480. godine. Ovo pjesnikovo djelo utemeljilo je temu idealne zemlje u europskoj književnosti. Glavni dio njegova stvaralaštva na latinskom pripada vremenu koje je proveo u Napulju nakon što se vratio iz progonstva. Napisao je tri zbirke *Elegija* koje su nadahnute sjetnim osjećajima te slutnjom smrti, zatim tri knjige *Epigrama* u kojima opisuje epizode iz svoga djetinjstva i javnoga života *Ribarske ekloge* koje su mu omogućile da opiše napuljski krajolik i njegove mitove. Tu su još dva kratka djela *Vrbe* i *Tužaljka nad smrću*

⁴ Maras, M., „Biografija J. Sannazara“, u: *Arkadija*, Zagreb, Školska knjiga, 2015, str. 171.

Kristovom. O Djevičinom porođenju je epsko-junački spjev u heksametrima u kojem se kršćanske teme miješaju sa poganskom mitologijom, izdano je 1526. godine. U tom razdoblju je objavio zaboravljene rukopise nekoliko latinskih pisaca, Ovidijeve fragmente o ribarenju i Nemezanijev „priručnik“ o lovu pod nazivom *Cynegetica*. U međuvremenu približio se predstavnicima književnosti na talijanskom jeziku, Petrarki i drugim klasicima i novim bukoličkim pjesnicima iz Toskane. Piše pjesme, redovno do 1504. godine, te manje redovno sljedećih godina. Elegijska pjesnikova narav došla je do izražaja u najboljima petrarkističkim pjesmama koje su većinom soneti i kancone. Posthumno su tiskane u dvodijelnoj zbirci *Rime*. Pjesnikov grob nalazi se u napuljskoj crkvi Santa Maria del Parto, iza glavnog oltara, ukrašen je kipovima Apolona i Minerve te skupinom satira. Crkvu je sagradio Sannazaro dok je bio živ, a kasnije je nazvana po latinskom spjevu što ga je posvetio Djevici Mariji.⁵

⁵ Isto, str. 173.

5. BIOGRAFIJA PETRA ZORANIĆA

Slika 2: Petar Zoranić

O Petru Zoraniću znamo vrlo malo, najviše je podataka o sebi ostavio u svojoj knjizi. Arhivski podaci o njemu i njegovoj obitelji su malobrojni. O godini kada je pjesnik rođen doznajemo posredno iz *Planina*; ako povjerujemo da mu je 1536. bilo 28 godina, rodio se 1508. O godini smrti ne zna se ništa. Njegovo tiskano djelo je sačuvano u jednom primjerku, a izašlo je u Veneciji 1569. godine. Možda je postojalo i neko ranije izdanje, ali o njemu nema podataka. Istraživači smatraju da već 1569. Zoranića nije među živima jer bi *Planine* bile drugačije tiskane; a neke bi pojedinosti autor drugačije rekao i napisao. Njegovo ime nestaje iz dokumenata nakon 1543., podjednako iz zadarskih kao i iz ninskih (Bratulić 1990:155). Povijest obitelji ninskih Zoranića može se pratiti od kraja 14. stoljeća; prvi koji je svoje prezime polatinio u *de Albis* bio je pjesnikov djed Petar, koji se potpisivao i kao *ser Petrizza*. Njegov sin Ivan oženio se 1505. Elizabetom De Medulla (Meldula, Mendula), tetkom hrvatskoga minijaturista Andrije Mendulića Schiavonea. Pjesnik se rodio u Zadru u obitelji Medulića i Zoranića. Obavljao službu javnog bilježnika u Ninu te pisao i izdavao dokumente javne vjere na hrvatskom, latinskom, i talijanskom jeziku koje je ovjeravao vlastitim notarskim znakom (*signum notarii*). Ni jedan takav dokument dosad nije pronađen (Bratulić 1990:156). Petar Zoranić, njegov otac i djed odgajani su u duhu humanizma, a na njegov odgoj su utjecali ninski kanonik Matej Matijević ili Matiješević i ninski biskup Juraj Divnić. Zoranić je posvetio *Planine* Matijeviću, a Juraj Divnić se u romanu spominje i utora ga idealizira. Osim

Planina, Zoranić je napisao još dva djela; *Ljubveni lov* i *Vilenicu*, koji se spominju u *Planinama* u XX. poglavlju pod nazivom *Perivoj od Slave*. Ova djela nisu ostala sačuvana, a prvi naslov mogao bi biti vezan za hrvatsku varijantu ekloge ili pastirske pjesme o zarobljenoj i oslobođenoj vili. Pretpostavlja se da je Zoranić ta djela napisao prije 1536. g., prije svoje 28. godine.⁶ Jedno novopronađeno djelo, anonimnu pastirsku eklogu iz XVI. st., Josip Vončina pripisuje Zoraniću. Te ekloga, napisana u stihovima, mogla je nastati prije *Planina*; a u njoj opisuje pjesničko natjecanje u mudrosti između sugovornika Boljete i Lilasa, kojima, kao sudac, predsjedava katunar Dobrilo. Ako to nije Zoranićevo djelo, onda je XIV. poglavlje *Planina* zasigurno bilo poticaj nepoznatom pjesniku u XVI. st. da, prema Zoraniću, sastavi tu pastirsku eklogu (Bratulić 1990:156).

⁶ Grčić, M. Bratulić, J.(ur.) *Petar Zoranić Planine – izvornik i prijevod*, Zagreb, Grafički zavod Hrvatske, 1988., str. 262.

6. O ŽANRU ZORANIĆEVIH *PLANINA*

O *Planinama* je prvi progovorio F. M. Appendini ističući da su napisane po uzoru na Sannazarovu *Arkadiju*. Franjo Švelec navodi mišljenje Branka Vodnika u kojem on govori da je povod pisanja *Planina* bilo rodoljublje. To je potaklo Zoranića da napiše *Planine* i da prikaže svoje oslobođenje od ljubavi. Smatra da su *Planine* od početka do kraja „alegorija kojoj je glavni motiv pjesnikovo putovanje po arkadijskim krajevima, da se riješi 'betega ljubvenoga', a kroz iluzije podzemnog života vodi pastira Zorana Milost i Svijest dok se on oslobodi svjetovne ljubavi i u viziji ugleda vječnu istinu.“⁷ Nadalje, navodi Mihovila Kombola koji prilazi Zoranićevu djelu kao „pastirskom romanu s poviješću jedne ljubavi, u kojem je alegorijski put samo okvir za pastoralne ugođaje“. U *Planinama* dolazi do izražaja „ljubav za idilu izrečenu u slikama lijepe prirode, blagog pastirskog života i sentimentalnih ljubavi, projiciranih u mitsko doba koje se u mašti odražava kao blisko prirodi.“ Zoranić nije pošao u planine „radi nemira savjesti, već radi toga da se riješi životne potištenosti, slično kao što se pastir Clonico u *Arcadiji* želi čarolijama osloboditi uzaludne ljubavne patnje.“ Kombol piše da je u Zoranića bilo naglašeno i rodoljublje i da je ono „zapravo bilo i jedno od glavnih pokretača“ pri nastajanju *Planina*.⁸

Dunja Fališevac izdvaja mišljenje Tome Matića koji govori da Sannazarovo djelo nema alegoričnog značenja kao što to imaju *Planine*. Alegoričnost djela najbolje se vidi u završnoj viziji u kojoj se pojavljuje Divnić sa Jeronimom i Istinom. Osim alegorije, Matić navodi motiv zvijeri sa sedam glava, motiv planina, a i sve pritvore smatra alegorijama duhovne ljubavi. Pa Dunja Fališevac zaključuje da je djelo „oblikovano kao mozaik sastavljen od stihova i proze, kao subjektivna ispovijed, kao pastoralni roman, ali i trubadursko-petrarkistički kanconijer, protkan elementima bukoličke poezije, s ovidijevskim metamorfozama, a i s nizom sentencija i pouka, latinskih i hrvatskih marginalnih bilježaka, kao djelo koje svjedoči o filozofsko-teološkom obrazovanju svojeg autora, ali koje u nerealnoj atmosferi sna, proročanstva, čuda, vizija govori o uzletima njegove mašte, djelo koje je s jedne strane oblikovano kao stvarni, konkretni putopis, s druge strane kao alegorična vizija, znači oblikovano je na elementima raznorodnih žanrova, a komponirano po tipično renesansnom načelu zbroja više – manje jednakovrijednih dijelova“ (Fališevac 1989:137-149).

⁷ Švelec, F., (1964), *Petar Zoranić - Juraj Baraković*, PSHK, knj. 8, Matica hrvatska, Zagreb, str. 13.

⁸ Isto, str. 14.

7. ZADAR U ZORANIĆEVO DOBA

U XV. stoljeću Zadar i Nin bili su pod vlašću Mletačke Republike od 1409. godine. Mletačka Republika je preuzela gotovo sve gradove u Dalmaciji. Za Zadar su se vodili brojni ratovi jer su Mlečani imali ekonomski interes. U grad je došao novi knez koji je bio mletački plemić te kapetan koji ima mletačku posadu s kojom može suzbijati pobune i održavati red. Zadar je bio važna luka, ali Mlečani nisu htjeli da grad ekonomski jača pa su stoga imali cilj ograničiti trgovinu dalmatinskih gradova, tj. Zadrani su svoju robu prodavali samo u Veneciji, gdje su plaćali namete. Zabranjeno im je bilo koristiti druge brodove, samo mletački su dolazili u obzir. Uveo se i prevodilac isprava sa hrvatskoga na talijanski. Obavezno se vršila crkvena cenzura, ali unatoč svemu Zadar je bio kulturalno središte u Dalmaciji najviše zahvaljujući nasljeđu iz prethodnih stoljeća. Tijekom XV. stoljeća počele su turske provale na zadarsko područje (Maštrović 1969:333).

U XVI. stoljeću turske provale sve su češće, a to je utjecalo da Mlečani ipak ulože malo u grad. Venecija je 1502. godine uspjela sklopiti mir sa Turcima, ali njihove provale su i dalje bile česte pa je taj kraj je postajao sve siromašniji. Dolazi do mletačko-turskog rata koji traje od 1537.-1541. godine. Mlečani napuštaju Nin. Turci su željeli osvojiti Italiju, a potreban im je bio Zadar kao veća luka, a Zadrani su bili sve siromašniji, stanovnika je bilo sve manje, ali i dalje po narodnosti najviše Hrvata.

Petar Zoranić je živio u Zadru i Ninu prvom polovicom XVI. stoljeća. Mlečani su predlagali da se grad Nin sruši jer ga nisu željeli obraniti od Turaka. Kao dobar poznavatelj stanja u Ninu ovo je bio šok za književnika koji izražava svoje rodoljublje te ističe probleme hrvatskoga naroda. Zadarski pisci (Zoranić, Baraković, Krnarutić) pišu da se treba boriti protiv neprijatelja i dizati moral ljudima. Narodni jezik je bio drugi problem pa Zoranić smatra da on ima važno kulturno značenje, treba pisati na svom jeziku, a ne tuđem. Da nije bilo turskih napada, Zadar i Nin sigurno bi se razvili u bogata kulturna središta (Maštrović 1969:341).

8. PLANINE

Prema autorovu svjedočanstvu *Planine* su napisane 20. rujna 1536. godine u gradu Ninu, a tiskane su u Veneciji 1569. godine. U djelu se isprepleće poezija i proza. Sadržava 24 kapitula ili glave i posvetu ninskom kanoniku Mateju Matijeviću. Roman je napisan čakavskim narječjem i ima ikavski refleks jata.

Slika 3: *Planine*, P. Zoranić, Venecija, 1569.

U posveti kanoniku Mateju Matijeviću Zoranić navodi da su *Planine* nastale zato što njegov rodni kraj nije bio još nikada opisan a zaslužuje to zbog svojih prirodnih ljepota. Važna je njegova poruka da će to učiniti na način da slijedi slična djela drugih pisaca te osim njihova utjecaja imat će i dosta svoga. U posveti se potpisuje autor koji kasnije postaje Zoran, a na kraju romana mu se biskup Divnić obraća kao Petru.

Pripovjedač je glavni lik Zoran koji sedam godina pati zbog nesretne ljubavi. Dok je stajao pokraj potoka susreće se sa vilom Zoricom koja ga odvede u podvodnu špilju i ispriča mu svoju ljubavnu priču te mu savjetuje da potraži lijek za ljubavnu bol u planinama. On putuje od Vodica kraj Nina preko Velebita gdje odjednom pred njega iskoči sedmoglava neman:

„Još nisam bio daleko poodmakao stazom, vrlo kamenitom i krševitom, kad iz jednog jezera, kao da dolazi iz paklenoga ponora, izašavši i idući prema meni, iznenada me napade strašna i čudnovata zvijer. Imaše sedam različitih glava, četiri zmajske noge, stražnji dio tijela kao mrk magarac, a rep svijen nadvoje kao kliješta. Prva glava od strašna i zapjenjena LAVA, druga od gnjevna MEDVJEDA, treća od crna GAVRANA, četvrta od bludne ŽENE, peta od

ljute i srdite ZMIJE, šesta od krastače ŽABE, sedma od pohlepna VUKA. Sa svima skupa, i strašno, na me huknu. I premda me sve prestrašiše, ipak me ta ženska najviše prepade, tako da mi se po svem tijelu nakostriješiše vlasi, dlake i malje, a krv navre sa svih strana tijela da pomogne najglavnijem udu. Stoga sav uzdrhtah i protrnuh, i upravo kad mi nevolja jedva dade toliko smionosti da pobjegnem, vratih se, i, prestrašen i zadihan, osvrtah se na nju. Uto mi opet reče ona djevojka što me prenese: Ne boj se! I, uzevši me za ruku, dodade: Tim prijekim putem vi smrtnici ne možete lako ni mirno proći,..." (Zoranić 2000;41-43).

Nakon što dođe do Velebita uz pomoć vile Milosti, tu ostaje tri dana i druži se sa skupinom pastira (Medar, Bornik, Vlade, Sladmil...). Pjevali su ljubavne pjesme, Zoran im je pričao o svojoj ljubavi i o gradu Ninu i priče o nesretnim ljubavima, a pastiri pripovijedaju o nastanku Zatona, Privlake, Zadra i Velebita. Zoran nastavlja put i susreće drugu skupinu pastira koji pjevaju o domovini koja pada pod tursku vlast (pjesma pastira Marula o „rasutoj baščini“), nastavlja put i dolazi na Dinaru gdje ga vila Dejanira (kraće Dinara) čarolijom oslobađa od ljubavne boli. Na Dinari on sanja Perivoj od Slave. Opisuje kako je perivoj ukrašen s mnogo stabala, cvijeća, ima mnoštvo ptica. U ovom poglavlju spominje četiri vile: Latinku, Kaldejku, Grkinju, i Hrvaticu. One sjede i u krilu drže jabuke. Prvu spominje Latinku jer je ona imala najviše jabuka i većih i manjih, dok je vila Hrvatica bila zadnja jer je imala najmanje jabuka u krilu, samo Zoranićeva dva djela *Ljubveni lov* i *Vilenicu* koji su vjerojatno napisani prije i ostali u rukopisu. Vila Hrvatica objašnjava Zoranu koje je simboličko značenje jabuka i vila:

„Jabuke koje vidiš na krilu vila iskazuju, znam da to znaš, stvorena pjesnička i prozna djela pisaca: gle koliko je, i neprekidno nove pridolaze, lijepih jabuka u krilu Latinke; onim dvjema drugima, doduše, sad ne pridolaze, ali vidiš da su ih mnogo otprije ubrale; a ja (ah, nebrigo i nehaju za hrvatski jezik!) evo ove jedine prebirem i razgledam za nevolju, i tebi, premda na jabuci koja prije roka ubrana, nezrela i trpk, zahvaljujem što me ne nazivaju sasvim neplodnom. Znam da ima mojih Hrvata, ne jedan ili dvojica nego mnogo, mudrih i učenih, koji bi umjeli dovoljno pohvaliti, proslaviti i uresiti sebe i svoj jezik, ali mi se čini da se srame i stide mene, dapače i sebe. Ako neki već pjeva ili piše, piše i pjeva na tuđem jeziku; znaj da je to samo zanemarivanje sposobnosti. Tako se onda nemar pretvori u naviku, gledajući jedan drugoga, svi dangube i rade isprazno. To ona gnjevna, govoraše.“ (Zoranić 2000:291-293)

Vila Hrvatica govori Zoranu da da druge vile imaju mnogo jabuka jer je njihova književnost bogata i oni se ponose književnosti na svojim jezicima, u Hrvatskoj pisci pišu stranim jezikom i obogaćuju strane književnosti. Kad se Zoran probudi, nastavlja svoj put rijekom Krkom,

putuje preko Skradina i Šibenika i vraća se u Nin na grob lijepe djevojke Jele i prisustvuje svečanom obilježavanju obljetnice smrti Jurja Divnića. U viziji ga posjećuju sv. Jeronim i vila Istina te ga potiču da pođe za istinom, govore mu da treba ulagati napore da se uoči istina i on obećaje da će slijediti Božansku ljubav:

„Uto se pak nebo otvori, i odande se bijeli oblak, kao odčista pamuka, spusti u obliku prijestolja, a na njemu se, u sredini, jedna vila, sva u čistoj bijelini, tako blistaše da moje oko ne mogaše čvrsto u nju gledati nego bijah upravo kao čovjek koji u sunce gleda, i onda, što god više gleda, bude to zasljepljeniji. Zato svrnuh pogled njoj zdesna, i vidjeh starca dostojna časti i štovanja, i kad ga pogledah u obličje, prepoznah da to bijaše onaj čvrsti stup našega jezika, dapače: kršćanske vjere, Jeronim, tako slavan i štovan na svijetu; a slijeva bijaše drugi čovjek u kojem, kad ga razgledah, prepoznah onoga dobrog, štovanog, i dostojnog pastira čiji se god bijaše slavio. I pristupivši k njemu da ga zagrlim kako se gospoda grle, triput ga rukama obujmim, ali ne uhvatih nista. Tada on tiho progovori: ja sam čisti duh, a ono što mišljaše uhvatiti u tom je grobu. Jao, jao. Petre moj, što isprazno tratiš dar koji ti velikodušno bijaše poklonjen? Što se ne otrijezniš? Zar ne znaš da moraš umrijeti i o svemu tome odgovarati Bogu, pravom sucu? Zašto si se upregao uresiti i proslaviti (mogu reći) smrdljivo tijelo jedne žene s tolikim vještinama, majstorijama i umijećima? Evo sam ja u istini, a ti si u laži, kako vi svjetovnjaci kažete u poslovcici. Nemoj naočigled ove vile lagati ni govoriti vješto složene riječi, koje su samo slične istini“ (Zoranić 2000:313-315).

Zoranićevo djelo je u velikoj mjeri alegorično, oblikovano je kao alegorično putovanje na kojem se glavni junak čisti od grijeha uz pomoć Božje milosti. Zoranić vlastito djelo tumači i popraćuje komentarima u posveti, u završnom dijelu romana, ali i u nekim bilješkama. Lokacije u djelu su stvarne i prepoznatljive. Pripovjedač *Ich*-formom postiže dramatičnost i uvjerljivost glavnoga lika. Likovi pastira u *Planinama* izražavaju zabrinutost za domovinu zbog turskih osvajanja i ugroženost hrvatskoga jezika kojega potiskuju latinski i talijanski.

9. PASTIRSKI ROMAN ARKADIJA

Slika 4: *Arcadia*, J. Sannazaro, Venecija, 1571. godine

U povijesti književnosti cijeli talijanski *cinquecento* je u znaku Sannazara i pastoralne književnosti. U XVII. stoljeću i u XVIII. stoljeću, *Arkadija* je važna za razvoj baroknih žanrova u talijanskoj književnosti, pastoralnog spjeva, pastoralne poezije te kasnije nastaje i „Accademia dell’Arcadia“ koja se oslanjala na roman Jacopa Sannazara kako bi obnovila pastoralnu liriku u Italiji.

Taj pastoralni žanr je kasnije gubio na važnosti, a do danas je nestao kao književna vrsta. Sannazaro je imao jako puno sljedbenika u španjolskoj, engleskoj, francuskoj književnosti, a među njima je bila i hrvatska književnost.⁹

Arkadija označuje brdovitu pokrajinu koja je bogata sa šumama i jezerima gdje vlada sreća i ljubav, a stanovnici Arkadije bavili su se stočarstvom i lovom. Taj je prostor alegorijski i susreće se u mnogim književnostima, a tvorcem pastirskog romana u kojem se opisuje idiličan pastirski život je upravo Sannazaro. Njegovo je djelo tiskano 1504. godine, napisano je u stihu i prozi, a sastoji se od posvete, prologa, dvanaest prozних dijelova i dvanaest ekloga te epiloga pod nazivom *Pastirskoj svirali*. Ekloga je pastirska pjesma iz starorimske

⁹ Mrdeža – Antonina (2015.), „Arkadija Jacopa Sannazara u kontekstu europskih književnih Arkadija“, U *Arkadija*, Zagreb, Školska knjiga, str.159

književnosti koja opisuje idiličan život u prirodi. Pisac je uzimao nadahnuće latinskih ekloga, a za formu uzor mu je bio F. Petrarca. Posvetu je napisao Sannazarov prijatelj Pietro Summonte. U njoj govori kako Sannazaro boravi u Francuskoj i ne zna da se njegovo djelo tiskalo već dva puta, ali sa dosta grešaka i nedovršeno, pa njegov prijatelj Pietro želi objaviti izvornik oslobođen tolike netočnosti. Nada se da će Sannazaro biti sretan što su nakon dugo vremena njegova djela biti opet objavljena.

U romanu se radi o nesretnom mladiću Sinceru koji napušta Napulj zbog neuzvrćene ljubavi i odlazi u planine kako bi se izliječio od ljubavne boli. Odlazi među pastire u mitski prostor gdje provodi vrijeme sa svojim novim prijateljima, priča im o neuzvrćenoj ljubavi, sudjeluje u njihovim pjesmama, svečanostima i igrama. Nakon nekog vremena, Sincero zaspe i sanja strašan san. Kreće u planinu, susreće nimfu koja ga vodi kroz podzemnu rijeku do Sebeta. Čuje vijest o smrti voljene žene, pronalazi grob voljene žene i nakon toga odluči se vratiti u Napulj.

10. ODJECI ARKADIJE U PLANINAMA

Najraniji odjek *Arkadije* u hrvatskoj književnosti su bile *Planine* od Petra Zoranića. Zoranić, osim *Arkadije* poznaje još jedno djelo od Sannazara, a to je *Canzoniere*, odatle posuđuje početak za Jasnikovu pjesmu u VI. poglavlju *Planina*. Lik Zorana se zasniva na liku Sincera, a neke dijelove *Arkadije* Zoranić doslovno preuzima, npr. kada Sladomil tješi Zorana, a u *Arkadiji* Carino tješi Sinecera sa istim riječima, Zoranovo izlječenje uz pomoć vile Dinare je slično obredu u *Arkadiji* kada vještica liječi Clonica, proslava prvog svibnja je doslovno preuzeto iz svečanosti pastirske božice Pales (Torbarina 1959:8).

U opisu zaljubljenoga mladića Sannazaro govori o svojoj boli kad je shvatio da djevojka u koju je bio zaljubljen nema iste osjećaje:

„...jedva bijah navrših osam godina, kad počeh osjećati Amorove sile; i zaljubivši se u dražest jedne djevojčice, koja mi se činila ljepšom i ljupkijom od svake druge što sam je ikada vidio, a potekla od visoke loze, skrivao sam tu svoju želju s više pomnje negoli priliči dječaćkim godinama...uobičajena prisnost, koja nije prestajala, nego je pače sa sve većim povjerenjem stalno rasla, bijaše mi uzrokom glavne nevolje. Jer kako mi se činilo da ljubav, blagonaklonost i silna privrženost s njezine strane ne teku prema cilju koji bih poželio, a znajući da je u mojim grudima nešto drugo što nisam smio pokazati u javnosti, te nemajući hrabrosti da se i u čemu otkrijem kako ne bi u jednom času izgubio ono što mi se činilo da sam tijekom mnogih godina mukotrпно stjecao, zapadoh u takvu okrutnu sjetu i bol da sam, gubeći uobičajenu hranu i san, više nalikovao na sjenu smrti negoli na živa čovjeka.“
(Sannazaro 2015:63),

A Zoranić govori ovako:

„A jer nam je, po naravi, dano više željeti zabranjene stvari, počeh se zato truditi, svom svojom pameću i snagom svoga razuma, da zadovoljim snažnu želju. Raznim putovima i načinima uznastojah ne bih li je umilostivio, ali spoznah da mi je sve uzalud i da nikada neću moći omekšati njeno mramorno srce da bi mi se bar malo smilovala. I, tako, živeći u neprestanoj pečali, promjenih sav svoj prvošnji život, tako te izgubih i životnu slast. Više mi ni jedan smok, koliko god raskošan i plemenit, nije bio slastan; i tihi san, koji svakoga tješi, izgubih; i ako bih katkad bar malo usnio, navaljivahu na me strašne i čudne i pečalne sjene. I čim bih se, tako žalostan i strašljiv, probudio ustreptala srca, učinilo bi mi se zaistakao da na me navaljuje žestoka smrt. I dođoh već dotle da me više nitko nije vidio vesela i sretna, nego

tužna i jadona. Već moje obličje samo sobom jasno pokazivaše nutarnju čemernu i okrutnu bol, i žaljaše me svatko osim one nemilosrdnice. Više ne imadoh slasti u plemenitoj gradskoj raskoši, niti i u čemu mogah naći utjehe, samo mi ona ljepota i tvrdoća mlađahna srca i nemilosrdnost prema meni vazda progrizahu srce, upravo i baš onako kao što crvić, sam od sebe stvoren u drvu, grize i jede vlastito drvo: tako neizmijerna želja, stvorivši se sama od sebe u mojoj misli, grizijaše sama sebe bez prestanka. Nijedan mi razgovor više ne bi od koristi, nego, ranu previjajući, obnavljaše bol. Zato izbjegavah svaki razgovor, te, mimo ljudskoga običaja, nastojah kako bi mogao naći slobodno mjesto silovitoj ljubavnoj želji, tužnim uzdasima i čemernim suzama...” (Zoranić 2000:19-21).

Sannazarova IX. ekloga ima dosta sličnih elemenata sa Zoranićevom XIV. poglavljem:

„Goluba vidjeh netom kako tvori

Na drvenom hrastu gnijezdo; ja ga kanim

Dat okrutnici što me ljuto mori.“

„Oh, da mi rijeka kraj obale sjetne

Od mlijeka teče, slatko bi mi bilo

Košare plest sred hladovine ljetne“

„Reci mi, koja zvijer na ljude slič

umom, pred zrakom Mjesečevom kleca,

I da se pere na izvor će sići.“

„Reci mi, koja ptica, kad zajeca

Pred smrću, drva sakuplja i pali,

I traje život na svijetu bez premca.“ (Sannazzaro, 2015:89-95)

A kod Zoranića to glasi ovako:

*„Tu, u jednim rašljama sačuvao sam gnijezdo golubova
koje sam naumio dati svojo Ružici,
jer su joj ugodni, hoće ih njegovati,
i meni za zadovoljstvo hoće ih milovati.“*

*„Kad bih vidio da iz ovog vrela izvire mlijeko,
I da potokom teče po cijeloj tratini,
u sjeni sjedeći djeljao bih drvene čaše
I, slatko pjevajući, često se napijao.“*

*„Reci, koja zvijer na ovom svijetu ima razborit um,
da ide mjesecu pokloniti oprano tijelo;
ako to rastumačiš, također ću reći
da će te ova družina pohvaliti.“*

*„Reci mi, koja ono jedina ptica na ovom svijetu
skupi drva da bi sama spalila svoje tijelo;
te ću, evo, reći da će te proslaviti*

Sva ova družina i sva ova planina.“ (Zoranić 2000:199-201)

U drugoj prozi, svi slušaju tužnog Ergasta i pokušavaju ga utješiti i pokazati mu da za sveima lijeka:

„Zastao je svatko od nas, nimalo manje samilostan negoli zapanjen, da sluša tugaljive riječi Ergasta koji nam je, koliko god nas slabašnim glasom i bijednim prizvucima više puta potaknu na uzdisanje, nimalo manje šuteći, samim blijedim i mršavim licem te raščupanim kosama i očima zakrvavljenim od preobilna plača, mogao pokazati uzrok preobilnoj gorčini. Ali pošto umuknu, a odzvanjajuće dubrave jednako se umiriše, ne bijaše nikoga od pastirske gomile koji bi imao srca otići odande da se vrati napuštenim igrama, niti da se pobrine pridonijeti započetim užiticima; naprotiv, svakoga je tako svladala sućut te se, kako je najbolje znao i umio, domišljato da ga utješi, upozori i ukori zbog njegove tjeskobe, upućujući ga na mnoge lijekove, koje je puno lakše kazati negoli primjeniti“ (Sannazaro 2015:21).

Zoranić opisuje svoju bol na sličan način:

„Svaku po sebi sramotnu bolest, koliko god više može, čovjek nastoji držati skrovito i potajno. Ipak je općepoznata ona izreka da sila za pravdom ne žudi i da nevolja nema zakona. Velim, dakle, da ja, premda navršujući treću dob svojega života, oćutjeh u svojem srcu duboku i neizmjernu ljubavnu ranu, koju - da bih se očuvao od sramote svijeta – dugo vremena, trpeći veliku muku, skrivah u sebi; ali me dan i noć sažizaaše jak i neizmjeran oganj, te ni jednoga časa ni trenutka ne imadoh mira, i premda sam često, raznim znacima, gorkim plaćem i žalosnim uzasima, upoznao sa svojim ljubavnim jadima dragu, zbog koje trpljah tako žestoku muku, ipak se ona ne smili ni mojim reijećima ni mucu ni trudu, nego se vazda pokazivaše, iz dana u dan, sve gnjevnijom i nemilosrdnijom. I kako bijaše sasvim visok onaj plamen kojim goraše moje srce i koji ne bijaše moguć ugaziti plaćem, jer ga podjarivahu česti uzdasi, i kako ta bolest bijaše nadvladala snažno mućenje i trpljenje, pomislih u sebi da od ova dva zla treba odabrati manje, i, tako, dugo vremena tajenu ranu otkrih mnogima, od kojih dobih razne savjete, što ih je lakše i jednostavnije izgovoriti negoli ispuniti. Mnogi su se razlozi njihova iskusnoga savjeta naprezali da odvrata od ljubavi strašnim primjerima starih, nekadašnjih, zaljubljenika koje ljubav bijaše odvela u grozote, pogibelji i, napokon, u ljutu smrt; neki mi pak savjetovahu da se zaljubim u drugu draganu, govoreći da se klin klinom izbija i da će nova ljubav odgurnuti staru; mnogi me pak mladi i moji vršnjaci nukahu da nastavim započetu ljubav, razlažući da se molbama i darovima svako tvrdo srce mladih djevojaka s vremenom može lako predobiti, osobito nastojanjem posrednica,...“ (Zoranić 2000:17-19).

Osnovna fabula i mitološko-pastoralni prostor odgovaraju uzoru iako Zoranić ne preuzima naslov od Sannazara. Vile u Zoranićevom djelu su povezane sa temom teritorija i identiteta, kao na primjer: Muza, Milost, Hrvatica, Dinara, dok kod Sannazara vila je voditeljica i tumačiteljica podzemlja. Drugu skupinu likova predstavljaju pastiri koji nisu realni pastiri koji čuvaju stoku, već je Zoranić kroz likove pastira iskazao zabrinutost za svoju domovinu i za jezik. Oni su forma u kojoj je Zoranić iskazao probleme iz stvarnog života. Zoranić je preuzeo i neka imena za pastire od Sannazara, to su Sincero i Carino koje Zoranić upotrijebio kao Jasnik i Draško, ostala imena su nastala od osobina pojedinog lika ili su služili da proslave kraj, npr. Bornik da proslavi borbena mladića, Sladmil jer je sladak i mio, Slavgor koji slavi gore, Dvorko koji je dvoran, Vilslav koji slavi vile (Jakić-Cestarić 1969:511-512). Glavni lik u *Planinama* je Zoran što nas upućuje na Zoranića, a u *Arkadiji* je Sincero što znači „iskren“, a dolazi od imena koje je Sannazaro nosio kao član prve talijanske akademije pod nazivom „Accademia pontaniana“, a to je latinsko ime Actius Sincerus.

Kako Zoran sanja „Perivoj od Slave“, tako i Sincero u snu osjeti bol i vidi stablo od naranče koje je slomljeno, a to stablo se odnosi na pad aragonske dinastije, tj. pad Napulja:

„...posije duga razmišljanja, pritisnut teškim snom, mnoge muke i boli osjetih u duhu...Poslije mi se, dok sam stajao i slušao neki sirenu što je gorko plakala na stijeni, učini da me potapa veliki morski val i da mi toliko smeta disati te mi je malo nedostajalo da ne umrem. Naposljetku mi se učini da prelijepo narančino stablo, koje sam dugo uzgajao, nalazim slomljeno u korjenu, a njegove hvoje, cvjetove i plodove rasute po zemlji... I upitavši tko je to učinio, odgovoriše mi nimfe što su ondje plakale da su ga sjekirom posjekle nepravedne Parke... Pritom me bijaše tolika boli tjeskoba pritisnula da taj san nije mogao podnijeti te se silom prekinuo“ (Sannazaro 2015:130-131).

Kod Zoranića „Perivoj od Slave“ ima značenje siromašne hrvatske književnosti u to vrijeme jer su svi pisali tuđim jezicima, ali mu pokazuje da će se sa svojim djelom proslaviti i da će učiniti nešto za svoju domovinu. U *Planinama* se isto spominju Parke, Dejanira pojašnjava Zoranu da su to tri sestre od kojih jedna život svakom čovjeku ukroji, druga ga sašiva, a treća ga raspara: „*Parke su tri sestre, od kojih prva kroji život svakom čovjeku, druga sestra već skrojen život šije, treća pak, kad čovjek, po božanskoj odluci, dovrši svoj vijek, raspara sašiveni kraj života; i jer treća sestra para skrojen život, po njezinu se imenu i druge dvije sestre zovu Parke, a po našem se govoru tim imenom zovu i u drugim jezicima“ (Zoranić 2000: 273).*

Zoranićeva arkadija je smještena u pjesnikov geografski prostor, to su gradovi Zadar, Nin, Velebit, Knin, Skradin, Šibenik i potvrđuje da nije izmišljena:

„I kad preskočismo i prijeđosmo sedam slapskih skokova, zdesna mi se ukaza stari i nekoć slavni SKRADIN, te ja, kad ga ugledah, žalosno uzdahnuh i, kao nekoć pastir Meris, rekoh: Jao, zemljo naša, bliza susjedo vrlo nevoljnoga Skradina. Krenuvši dalje, dođosmo do ušća, ili kraja, rijeke, gdje se već slana voda miješa sa slatkom; i slijeva vidjeh smioni, jaki i slavni grad ŠIBENIK, pun raznih kreposti, i odatle, stavivši me na obalu, vila ode...“ (Zoranić 2000:297-299).

Kod Sannazara geografski prostor je zapravo mitološki prostor stvarne pokrajine na grčkom Peloponezu:

„ Na vrhuncu Partenija, nimalo niske planine u pastirskoj Arkadiji, leži ljupka ravnica, koja nema velike širine jer položaj mjesta to ne dopušta, ali je tako prepuna sitne i zelene trave da bi se na njoj moglo u svako doba noći zelenilla kad ga nemirne ovčice ne bi lakomim zagrizima popasle..., ima možda dvanaest ili petnaest stabala,...Ovdje se vidi nadasve ravna jela bez ijednog čvora, rođena da podnosi pogibelji mora, tu se rasprostiru i snažan hrast s najraširenijim granama i visoki jasen i najubavija platana, pokrivajući svojim hladom nemalen dio lijepe i bogate livade...I na jednom kraju razaznaju se čvornati kesten, kitnjasti šimšir i ponajviši bor bodljikava lišća, krcat najtvrdim plodovima, na drugome sjenovita bukva, neraspadljiva lipa i lomni tamarisk, skupa s istočnjačkom palmom,,,pokraj bistra vela uzdiže se ravan čempres... Na tomu tako stvorenu mjestu znadu se često sastajati pastiri s obližnjih brda, skupa sa svojim stadima, gdje se vježbaju u raznim i nimalo laganim natjecanjima...“ (Sannazaro 2015:15-16).

Planine i Arkadija pisane su u prozi i stihovima, riječ je o izvornim tekstovima, iako se kod oba djela mogu vidjeti razni utjecaji, ponajprije Vergilija, Dantea i Ovidija.

11. ZAKLJUČAK

Zahvaljujući izraženoj ljubavi prema rodnome gradu i narodnom jeziku, Zoranićeve *Planine*, jedno su od najvažnijih djela hrvatske renesansne književnosti, a ujedno i prvi hrvatski roman. Jedno su od najoriginalnijih pastoralnih djela koje je nastalo kao odjek Sannazarove *Arkadije*. Zoranić je preuzeo tuđe motive i formu, ali je imao svoju ideju koja je bila originalna. Zoraniću je najveći uzor bila *Arkadija*, pastirski roman slične tematike, slične strukture i likova, ali dok Sannazaro bježi od svijeta i odlazi u svijet pastira i nimfa osloboditi se od neuzvracene ljubavi, Zoraniću je putovanje samo sredstvo da opiše svoju baščinu i da ju proslavi, upozoravajući svoje čitatelje da je njihov zavičaj nekad imao slavnu prošlost, a sada mu prijete pogibeljna opasnost od Turaka.

I u suvremenoj hrvatskoj književnosti pjesnici nalaze nadahnuće u Zoranićevu djelu. Vladimir Nazor piše cijeli ciklus pjesama koji su povezani s njim: „U god ljubavi“ je nastala prema Zoranićevoj pjesmi „Pasite drobne travice“, dok u pjesmi „Vrulje, tržane, dubje i cvitje Zoranićevih *Planina*“ Nazor opisuje ljepotu pejzaža koji se nalaze u *Planinama*. Isto tako Tin Ujević piše sonet pod nazivom *Petar Zoranić* koji je posvećen Gustavu Matošu. Utjecaj Zoranića i arkadijsko-pastoralnog prostora vidi se i u romanu *Pastir Loda* od Vladimira Nazora, te u Slobodana Novaka i Antuna Šoljana.

12. LITERATURA

Bratulić, J., (1990), *Sjaj baštine*, Split, Književni krug.

Bratulić, J., Grčić, M., (ur.), (1988), *Planine*, Zagreb, Grafički zavod hrvatske.

Fališevac, D., (1989), *Stari pisci hrvatski i njihove poetike*, Zagreb, Sveučilišna naklada Liber.

Jakić – Cestarić, V., (1969), „Imena pastira u Zoranićevim *Planinama*“, *Zadarska revija*, broj 4, Zadar.

Maštrović, V., (1969), „Zadar i Nin u Zoranićevo doba“, *Zadarska revija*, broj 4, Zadar.

Prosperov-Novak, S., Tatarin, M., Mataija, M., Rafolt, L. (ur.); (2009), *Leksikon Marina Držića*, Zagreb, Leksikografski zavod Miroslav Krleža.

Sannazaro, J., *Arkadija*, (1504./2015.) prev. Mate Maras, Zagreb, Školska knjiga.

Švelec, F., (1964), *Petar Zoranić – Juraj Baraković*, PSHK, knj. 8, Zagreb, Matica Hrvatska.

Švelec, F., (1998), *Iz starije književnosti Hrvatske*, Zagreb, Erasmus naklada.

Torbarina, J., (1969) „Zoranićeve Planine i ostale *Arkadije*“, *Zadarska revija*, broj 5, Zadar.

Torbarina, J., (1959), „Strani elementi i domaća tradicija u Zoranićevim *Planinama*“, *Zadarska revija*, broj 1, Zadar.

Zoranić, P., (2000), *Planine – izvornik i prijevod*, preveo Marko Grčić, Zagreb, Matica hrvatska.

13. POPIS PRILOGA

Popis slika

Slika 1: Jacopo Sannazaro, str. 11

(Izvor : <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=54464>; rujan, 2017.)

Slika 2: Petar Zoranić, str. 13

(Izvor: <http://www.kulturni-turizam.com/hrv/sadrzaj/znameniteosobe/893/opsirnije/>,
rujan, 2017)

Slika 3: *Planine*, P. Zoranić, Venecija, 1569., str. 17

<http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=67405>; rujan, 2017)

Slika 4: *Arcadia*, J. Sannazaro, Venecija, 1571., str. 20

(Izvor: <http://leksikon.muzej-marindrzic.eu/arkadija/>, rujan, 2017.)

14. SAŽETAK:

Ovim radom se nastojalo prikazati odjeke Sannazara u Zoraničevim *Planinama*. U uvodnom dijelu naznačen je kratki sadržaj rada po poglavljima. Na početku rada daje se kratki uvod u rađanje renesanse u Europi te renesansnoj književnosti u Hrvatskoj. Nadalje su naznačeni biografski podaci oba autora. Obradili smo žanr Zoraničevih *Planina* prema mišljenjima različitih povjesničara književnosti. Opisali smo grad Zadar i Nin u Zoraničevo doba, analizirali smo dva djela te naveli sličnosti Sannazara i Zoranića kroz primjere iz djela. Zoranić je preuzeo motive i formu, ali je imao svoju ideju koja je bila originalna. Važan element je redoljublje koje je iskazano u djelu. Renesansa kao razdoblje se prvo razvila u Italiji, a zatim se proširila po cijeloj Europi, pa su tako i uzori za pisanje djela bili talijanski književnici od kojih je za talijanski *cinquecento* najvažniji Sannazaro koji je imao mnogo sljedbenika diljem Europe.

Ključne riječi: renesansa, Zoranić, Sannazaro, *Planine*, *Arkadija*

15. SUMMARY

This paper will point out which are echoes of Sannazaro's *Arcadia* in Zoranic's novel *Planine*. In the introduction there is a short content of the work by chapters. At the beginning of the paper there is introduction to the renaissance in Europe and renaissance in croatian literature. Biographies of both authors are also indicated. We have processed the genre of Zoranic's *Planine* according to the different opinions of literary historians. We described the city of Zadar and Nin in time when Zoranic lived, we analyzed this two papers and mentioned the similarities of Sannazaro's and Zoranic's works through examples from the papers. Zoranic's took motives and form, but his idea was original. And important element is patriotic feelings for his country what he showed in his work. The period of renaissance was first developed in Italy, and then spread through Europe, so models for writing were italian writers, of which is most important Sannazaro for the italian cinquecento and he had many followers all over Europe.

Key words: renaissance, Zoranic, Sannazaro, *Planine*, *Arcadia*